

Białańskie badania nad językiem pisarzy. Założenia i perspektywy

Trochę historii

Studia nad językiem pisarzy były podejmowane na Wydziale Nauk Humanistycznych UKSW niemal od początków jego istnienia, a dokładniej – od roku 2000, gdy współpracę z nowo powstałą białańską polonistyką rozpoczęli autorzy niniejszego opracowania. Oboje byliśmy wówczas doktorantami w Pracowni Słownika Języka Cypriana Norwida Uniwersytetu Warszawskiego i przygotowywaliśmy rozprawy poświęcone idiolektowi autora *Vade-mecum* pod kierunkiem Profesor Jadwigi Puzyniny. Mieliśmy też już na swoim koncie pierwsze publikacje na temat języka pisarzy, w tym opracowania o charakterze leksykograficznym¹. Doświadczenie wyniesione z Pracowni okazało się niezwykle istotne – z perspektywy czasu widać wyraźnie, że zarówno wybór tematów naszych pierwszych prac naukowych, jak i osobowość oraz orientacja badawcza Promotorki w znacznym stopniu wpłynęły na nasze dalsze poczynania, a w konsekwencji – także na kształt białańskiego językoznawstwa polonistycznego.

Początkowo nasze badania i publikacje dotyczyły właśnie języka Cypriana Norwida. Z czasem grono pisarzy, których idiolekt poddawaliśmy analizie, stopniowo się poszerzało, m.in. o Karola Wojtyłę, ks. Janusza St. Pasierba, Joannę Pollakówę, Jeremiego Przyborę, Wisławę Szymborską, Piotra Müldnera-Nieckowskiego i innych, ale autor *Vade-mecum* nadal pozostaje najważniejszym bohaterem naszych opracowań.

W 2007 roku zorganizowaliśmy sesję naukową o języku pisarzy, która wzbudziła duże zainteresowanie i ostatecznie stała się pierwszą odsłoną cyklu konferencji poświęconych tej problematyce – konferencji będących dziś już tradycją i znakiem rozpoznawczym naszego środowiska językoznawczego. Każde kolejne spotkanie, odbywające się co dwa lata, dotyczyło określonego tematu, który uczestnicy omawiali na materiale języka różnych autorów lub też rozważali w perspektywie teoretycznej. Dotychczas miało miejsce sześć wydarzeń z tego cyklu:

- „Język pisarzy jako problem lingwistyki”, grudzień 2007;
- „Język pisarzy II: problemy słownictwa”, maj 2009;
- „Język pisarzy III: problemy metajęzyka i metatekstu”, maj 2011;
- „Język pisarzy IV: środki artystycznego wyrazu”, maj 2013;
- „Język pisarzy V: problemy gramatyki”, maj 2015;

---

¹ Zob. T. Korpysz, J. Puzynina, *Wolność i niewola w pismach Cypriana Norwida*, Warszawa 1998; A. Kadyjewska, T. Korpysz, J. Puzynina, *Chrześcijaństwo w pismach Cypriana Norwida*, Warszawa 2000.

- „Język pisarzy VI: akty i gatunki mowy”, maj 2017.

Wymiernym efektem konferencji są tomy zbiorowe opublikowane w „zielonej serii” Wydawnictwa Naukowego UKSW, która do niedawna nosiła nazwę „Prace Językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UKSW”, a od jesieni 2019 roku w związku z reorganizacją struktury Wydziału została przemianowana na „Bieleńskie Prace Językoznawcze”. Książki stanowiące pokłosie naszych spotkań składają się na swoistą miniserię opracowań dotyczących idiolektów:

- *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009;
- *Język pisarzy: problemy słownictwa*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2011;
- *Język pisarzy: problemy metajęzyka i metatekstu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2015.
- *Język pisarzy: środki artystycznego wyrazu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2019.

W przygotowaniu jest kolejna publikacja: *Język pisarzy: problemy gramatyki*, która ukaże się jeszcze w 2020 roku. Równie ważnym efektem bieleńskich spotkań jest skupienie wokół środowiska UKSW grupy naukowców – związanych z ośrodkami akademickimi w całej Polsce, a nawet za granicą – zajmujących się tym samym obszarem badań.

Przez większość czasu, jaki przyszło nam pracować na WNH, byliśmy formalnie zatrudnieni w dwóch funkcjonujących w Instytucie Filologii Polskiej katedrach językoznawczych, czyli w Katedrze Współczesnego Języka Polskiego i Katedrze Historii Języka Polskiego. Stan taki trwał aż do czerwca 2015 roku, kiedy powołany został dwuosobowy Zakład Badań nad Językiem Autorów – samodzielna jednostka badawcza w IFP². Jego utworzenie nadało formalne ramy naszym pracom związanym z opisem kreatywnych idiolektów i było naturalnym etapem rozwoju bieleńskiego środowiska językoznawczego. Istnienie tej jednostki – unikalnej w skali kraju – okazało się zasadne także w świetle nowych przepisów, dostosowujących funkcjonowanie Uczelni do wymogów trwającej właśnie reformy szkolnictwa wyższego. W wyniku reorganizacji Wydziału, a także przededefiniowania istoty i roli poszczególnych jednostek Uniwersytetu, w 2019 roku ZBJA został przekształcony w Katedrę Badań nad Językiem Autorów w nowo utworzonym Instytucie Językoznawstwa. Do składu Katedry dołączył przedstawiciel filologii klasycznej, dr Roberto Peressin, co pozwala żywić nadzieję, że w przyszłości prowadzone na WNH badania nad językiem pisarzy staną się dobrem nie tylko polonistycznym.

---

2 Projekt usytuowania Zakładu w Instytucie Filologii Polskiej, a nie przy którejś z istniejących katedr, wynikał przede wszystkim ze specyfiki badań nad językiem autorów (studia nad językiem pisarzy to dziedzina pograniczna, obejmująca nie tylko zjawiska obecne we współczesnej nam polszczyźnie, lecz także fakty z jej przeszłości), jak również z konkretnych uwarunkowań personalnych.

Program badawczy idiolektologii³ bielańskiej

Przypomniany powyżej dorobek organizacyjny i publikacyjny idiolektologii bielańskiej jest pod wieloma względami oryginalny. Choć studia nad językiem autorów od dawna cieszą się w Polsce dużym zainteresowaniem⁴ i nie brakuje jednostek czy zespołów, które realizowały lub nadal realizują konkretne projekty badawcze bądź podejmują tematy związane z tą problematyką⁵, to – o ile nam wiadomo – poza UKSW żaden z krajowych ośrodków akademickich nie organizuje cyklicznej konferencji poświęconej idiolektom twórców ani nie powołał badającej te idiolekty jednostki.

O wyjątkowości bielańskiej idiolektologii stanowi jednak nie tylko typ prowadzonych działań i ich odzwierciedlenie w strukturze Wydziału, lecz również – a może nawet przede wszystkim – wyrażający się w tych działaniach program badawczy. Rzecz jasna, nie był on oczywisty i gotowy, kiedy przystępowaliśmy do przygotowania konferencji, tomów czy koncepcji Zakładu; mimo upływu kilkunastu lat nadal trudno zresztą mówić o jego domknięciu czy ostatecznym wykończeniu. Podstawy tego programu (jak i w ogóle zainteresowanie językiem autorów) zawdzięczamy naszej Mistrzynie, Profesor Puzyninie. Gdy rozpoczęliśmy już samodzielną drogę naukową – każde z nas z osobna, a zarazem zawsze w dialogu ze sobą – wyłaniał się on stopniowo z namysłu nad tekstami, z lektur i dyskusji. Krok za krokiem okazywało się, że, choć nie zawsze to sobie uświadamialiśmy, fundował on i scalał wszelkie nasze poczynania w tym obszarze, także te, które mogły się wydawać przypadkowe – od konkretnych decyzji metodologicznych po wybór problematyki konferencji. Nie był on nigdy formułowany *explicite* jako całość, choć pewne

---

3 Termin *idiolektologia* został zaproponowany w pracy: A. Kozłowska, *Polskie badania nad językiem pisarzy*, w: *Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie*, seria 13, t. 2., red. Z. Greń, Poznań 2018, s. 145-154. Szerzej objaśniamy go w ostatniej części artykułu.

4 Zob. m.in.: Z. Gosiewska, *Z historii badań nad językiem i stylem autorów (szkic informacyjny)*, „Poradnik Językowy” 1949 z. 4, s. 16-23; E. Sławkowa, *O różnych sposobach językoznawczej refleksji nad językiem artystycznym*, w: *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009, s. 25-44; też, *Kierunki badań nad słownictwem pisarzy*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2011, s. 13-28; H. Karaś, *Badania nad językiem i stylem pisarzy na polonistyce warszawskiej w okresie powojennym*, w: *Zabawy pożyteczne prozą. Z przyjaźni Andrzejowi K. Guzkowi uczynione i Jemu dedykowane*, red. naukowa E. Bem-Wiśniewska, Warszawa 2010, s. 28-52; J. Bobrowski, *Badania nad językiem pisarzy w Polsce po 1989 roku – zarys problematyki*, „Język Polski” 2015, z. 1-2, s. 145-153; A. Kozłowska, dz. cyt.

5 Należą do nich m.in. – częściowo już nieistniejące – placówki leksykograficzne: dwie pracownie *Słownika Języka Adama Mickiewicza* w Instytucie Badań Literackich PAN (toruńska kierowana przez Konrada Górskiego i łódzka – przez Stefana Hrabca), Pracownia Języka Jana Kochanowskiego, działająca w latach w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kierunkiem Mariana Kucały oraz wspomniana już Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida Uniwersytetu Warszawskiego, założona w 1983 roku przez Jadwigę Puzyninę, a od roku 2000 kierowana przez Tomasza Korpysza. Nie wszystkie prace leksykograficzne nad słownictwem pisarzy wiązały się oczywiście z powołaniem poświęconej im placówki – na przykład *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska* został przygotowany w Pracowni Historii Języka Polskiego Zakładu Językoznawstwa PAN, zespół pracujący nad słownictwem Stefana Żeromskiego tworzą przedstawiciele różnych instytucji naukowych, a autorzy dyferencjalnego słownika dramatów Stanisława Wyspiańskiego to głównie uczniowie Władysława Śliwińskiego.

jego elementy i założenia pojawiały się już w naszych pracach o charakterze teoretycznym⁶. Jubileusz 20-lecia Wydziału to dobra okazja, by go zaprezentować w postaci na tyle kompletnej, na ile jest to obecnie możliwe.

1. Pierwszą i zasadniczą cechą omawianego nurtu językoznawstwa bielańskiego jest sama potrzeba prowadzenia refleksji na temat istoty i sposobów opisu języka (a także stylu) jednostki. Oczywiście nie jest to własność unikatowa na tle polskich badań poświęconych tej problematyce – przeciwnie, teoretyczny i metodologiczny dorobek polskiej idiolektologii prezentuje się naprawdę poważnie. Dyskusję na temat istoty i sposobów opisu języka indywiduum zainicjował tuż po wojnie Zenon Klemensiewicz w artykułach: *Charakteryzowanie języka osobniczego* oraz przede wszystkim *Jak charakteryzować język osobniczy?*⁷. Kolejne jej etapy wyznaczają i/lub podsumowują m.in. prace Stanisława Skorupki, Teresy Kostkiewiczowej, Stanisława Gajdy, Jerzego Brzezińskiego, Marii Wojtak, Ireny Bajerowej, Henryka Borka, Jadwigi Puzyniny, Teresy Skubalanki, Mariana Bugajskiego i Anny Wojciechowskiej, Piotra Flicińskiego, Andrzeja Kudry, Ewy Sławkowej, Bożeny Witosz, Violetty Machnickiej, Bronisławy Ligary i Jakuba Bobrowskiego⁸. Wielość

---

6 Zob. A. Kozłowska, *Problemy z idiolektem*, w: *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009, s. 111-131; też, *Współczesna polska poezja w badaniach lingwistycznych. Osiągnięcia i postulaty*, w: *Współczesna polszczyzna w badaniach językoznawczych. Od leksyki do języka poezji*, red. P. Zbróg, Kielce 2010, s. 159-171; też, *O stylistycznym zróżnicowaniu idiolektu (na przykładzie tekstów Karola Wojtyły – Jana Pawła II)*, w: *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*, red. U. Sokólska, Białystok 2011, s. 89-107; też, *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji. O stylu artystycznym Karola Wojtyły*, Warszawa 2013, s. 15-48; też, *Miejsce badań nad idiolektem w obrębie językoznawstwa*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 2015, t. 30. *Pogranicza językoznawstwa polonistycznego. Prace dedykowane Profesorom Zygmuntowi Zagórskiemu i Karolowi Zierhoffrowi dla uczczenia odnowienia doktoratów po pięćdziesięciu latach*, s. 71-83; też, *Polskie badania nad językiem pisarzy*, dz. cyt.; też, *Źródła w badaniach idiolektów*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2018, z. XXIV, s. 191-203; też, *Idiolekt a czas*, w: *Czasoprzestrzeń. Badania interdyscyplinarne*, red. M. Saganiak, A. Kozłowska, D. Sulej, Warszawa 2020, s. 65-69.

7 Z. Klemensiewicz, *Charakteryzowanie języka osobniczego*, „Sprawozdania PAU” 1945, t. XLVI, s. 142-144; tenże, *Jak charakteryzować język osobniczy?*, „Zagadnienia Literackie” 1946, nr 1, s. 43-53 [przedruk w: tenże, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa 1961, s. 204-214].

8 Zob.: S. Skorupka, *O metodach badań języka autorów*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 5, s. 33-45; T. Kostkiewiczowa, *Problemy całościowej charakterystyki stylu pisarza*, w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków 1976, s. 274-294; S. Gajda, *Styl jako humanistyczna struktura tekstu*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 6, t. 2, Warszawa 1983, s. 235-243; tenże, *O pojęciu idiosylu*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988, s. 23-34; tenże, *Styl indywidualny a współczesna stylistyka*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, t. 2, Warszawa 1988, s. 377-384; J. Brzeziński, *Zagadnienie badania języka i stylu pisarza (na materiale polskiej poezji sentymentalnej)*, „Język Artystyczny” 1986, t. 4, red. A. Wilkoń, s. 55-72; M. Wojtak, *Możliwości wykorzystania pojęć i metod socjolingwistyki w opisie idiolektów postaci literackich*, w: *Język. Doświadczenie a teoria*, red. J. Sierociuk, Lublin 1987, s. 103-111; też, *Felietonista indywidualista, czyli o idiolektie gatunkowo sprofilowanym*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, red. K. Maćkowiak, C. Piątkowski, współpraca J. Gorzelana, Zielona Góra 2009, s. 321-332; I. Bajerowa, *Badanie języka osobniczego jako metodologiczny problem historii języka ogólnego*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, dz. cyt., s. 7-14; H. Borek, *Co możemy wiedzieć o języku osobniczym?*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, dz. cyt., s. 15-21; J. Puzynina, *Ironia jako element języka osobniczego*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, dz. cyt., s. 35-44; T. Skubalanka, *Jeszcze o stylu poetyckim, stylu dzieła literackiego i stylu indywidualnym*, w: też, *O stylu poetyckim i innych stylach języka. Studia i szkice teoretyczne*, Lublin 1995, s. 185-205; M. Bugajski, A. Wojciechowska, *Teoria językowego obrazu świata w badaniu idiolektu pisarza*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 3, s. 17-25; A. Wojciechowska, *Magdaleny z Kossaków Samozwaniec widzenie świata*, Warszawa 2000, s. 13-38; P.

wymienionych studiów nie oznacza jednak, że podejmowanie teoretycznej refleksji dotyczącej idiolektu jest we współczesnym polskim językoznawstwie czymś oczywistym czy powszechnym. Choć znacząca większość (bardzo licznych dzisiaj) opracowań materiałowych zawiera jakieś ustalenia terminologiczne, w wielu przypadkach trudno mówić nie tylko o pogłębionej świadomości metodologicznej, ale nawet o konsekwencji. Tymczasem za pozornie tym samym wyrażeniem używanym w różnych tradycjach i dyscyplinach badawczych kryją się rozmaite założenia i style myślenia o języku. Idiolekt w ujęciu strukturalistycznym zasadniczo różni się od paradygmatu generatywistycznego czy kognitywnego, a sposób jego opisu funkcjonujący w obrębie stylistyki bardzo odbiega od stanowiska dialektologii. Z tych uwarunkowań – nie zawsze deklarowanych *explicite*, a czasem wręcz maskowanych przez przywoływane definicje – trzeba sobie koniecznie zdawać sprawę. Ich nieznamość powoduje poczucie terminologicznego chaosu, które w skrajnych przypadkach może prowadzić nawet do zakwestionowania potrzeby wyostrażania pojęć. Taka postawa, również obecna we współczesnej idiolektologii⁹, jest nam z gruntu obca. Świadomie dążymy w swoich pracach do odnowienia refleksji teoretycznej i uporządkowania pola badawczego – w przekonaniu, że tylko pogłębiony namysł nad naturą i sposobami opisu idiolektu może wnieść coś istotnego do studiów nad językiem pisarzy.

2. Z krytycznego przeglądu istniejących stanowisk metodologicznych wyłania się nasza koncepcja idiolektu (inaczej: *języka osobniczego, języka indywidualnego, mowy jednostkowej*), rozumianego jako kompetencja językowo-komunikacyjna jednostki w ciągu całego jej życia. Idiolekt w tym ujęciu ma charakter dynamiczny i zmienny w czasie; należałoby więc mówić o jego aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Nie ogranicza się on natomiast – tak jak to bywa w

---

Fliciński, *Idiostyl pisarza jako problem badawczy stylistyki*, w: *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*, red. J. Liberek, Poznań 2004, s. 95-108; A. Kudra, *Idiolekt, idiostyl czy idiolektostyl?*, w: *Osoba i osobowość – czynniki je kształtujące. Materiały z konferencji 9-11 maja 2005 r.*, red. M. Pietrzak, Łódź 2006, s. 209-221; E. Sławkowa, *Język pisarza jako metodologiczny problem stylistyki*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, dz. cyt., s. 267-278; *taż*, *O różnych sposobach językoznawczej refleksji nad językiem artystycznym*, dz. cyt.; *taż*, *Kierunki badań nad słownictwem pisarzy*, dz. cyt.; B. Witosz, *Lingwistyczna koncepcja idiolektów a problem tożsamości*, w: *Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2004, s. 128-143; *taż*, *Język osobniczy/idiolekt i/a (?) styl indywidualny/idiostyl*, w: *taż*, *Dyskurs a stylistyka*, Katowice 2009, s. 249-255; *taż*, *Stylistyka dyskursu – nowe horyzonty badań nad stylem autora*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, dz. cyt., s. 312-320; W. Machnicka, *Terminologiczno-metodologiczne dyskusje na temat idiolektu oraz idiostylu*, „*Conversatoria Linguistica*” 2010, t. 4, s. 121-135; B. Ligara, *Dwujęzyczność twórców literatury polskiej jako problem badawczy historii języka*, „*LingVaria*” 2011, nr 1, s. 165-178; J. Bobrowski, dz. cyt.

9 Jej przykład można odnaleźć np. w wypowiedzi Ewy Sławkowej, która, rozważając zasadność odróżniania idiolektu od idiostylu (o czym jeszcze będzie mowa), wyraziła ogólniejsze przekonanie, że problemy terminologiczne (a więc pojęciowe) mają dużo mniejszą wagę niż sam fundujący je „antropologiczny zwrot” współczesnej humanistyki: „Ważne jest, aby zajmując się stylistyką, nie zapominać o niejednoznaczności, a może komplementarności, czy być może wręcz identyczności obu pojęć, w których odradza się we współczesnej myśli humanistycznej związek z osobą twórcy.

Temu twórcy brak jest dziś autonomii, a jego tożsamość, jeśli nie jest zagrożona, to na pewno jawi się jako mało stabilna. I ten fakt ma większe znaczenie niż dylematy terminologiczne” (E. Sławkowa, *Język pisarza jako metodologiczny problem stylistyki*, dz. cyt., s. 278).

niektórych propozycjach – tylko do cech dystynktywnych, czyli odróżniających jednostkę od innych mówiących, choć z powodów praktycznych (ale tylko dlatego) w opisie języka autora można zawęzić zakres omawianych elementów do tych, które razem z innymi współtworzą pewną dystynktywną całość; innymi słowy, dążyć do zrekonstruowania idiolektalnej swoistości, „osobliwości” czy – jak określał to Zenon Klemensiewicz – „piętna osobniczego”¹⁰ danego twórcy.

Ponieważ umiejętności komunikacyjne z natury rzeczy mają charakter mentalny, podczas gdy wszystkie metody dostępne badaczom języka pisarzy z konieczności wiążą się z obserwacją konkretnych, zrealizowanych wypowiedzi, a zatem omawiają raczej rezultaty działań mownych jednostki niż jej możliwości, konieczne jest przyjęcie założenia, że elementy, które współtworzą kompetencję językowo-komunikacyjną danego użytkownika, znajdują częściowy wyraz w realizowanych przez niego tekstach. Tym samym badanie wypowiedzi (tekstów) mówiącego – wypowiedzi z konieczności wybranych – daje pewne wyobrażenie o niektórych cechach jego kompetencji.

3. Ważną i często podkreślaną przez nas właściwością idiolektu jest jego wewnętrzne zróżnicowanie – nie tylko chronologiczne, o czym już była mowa, lecz także funkcjonalne. W proponowanym ujęciu idiolekt przejawia się w rozmaicie sprofilowanych funkcjonalnie idiostylach (zwanych inaczej *stylami osobniczymi*, *stylami indywidualnymi*, *stylami autora* czy *jednostki*), czyli indywidualnych sposobach organizacji określonego typu wypowiedzi: potocznych, artystycznych, naukowych, użytkowych, publicystycznych itp. Idiolekt jest więc niejednorodnym zespołem idiostylów i stanowi abstrakcyjny zasób, repertuar środków niejako gotowych do użycia, natomiast idiostyl jest bardziej konkretny (choć też nietożsamy z wypowiedziami), bo sfunkcjonalizowany i zależny od kontekstu¹¹. Zróżnicowanie stylistyczne najsilniej ujawnia się w idiolektach jednostek szczególnie sprawnych, biegle „przełączających kody”, najsłabiej lub nawet wcale – u tych użytkowników, którzy opanowali jedynie pierwszy przyswajany styl, to jest potoczny. W przypadku tych pierwszych osób trzeba zatem mówić o ich indywidualnym języku i **stylach**, a nie – jak to jest w zwyczaju – o języku i **stylu**. Na marginesie warto zauważyć, że to ostatnie sformułowanie („język i styl X-a”) wiąże się z dominującą w polskiej tradycji, „idiograficzną” koncepcją idiostylu, opartą na założeniu o jego niepowtarzalności i akcentującą jego dystynktywny charakter. Idiostyl rozumie się w niej – mówiąc w pewnym uproszczeniu – jako zespół cech odróżniających wypowiedzi danego mówiącego od wypowiedzi innych osób. Nasze rozwiązanie jest odmienne nie tylko od tej właśnie idei, lecz także od innych propozycji metodologicznych związanych z odróżnianiem idiolektu od idiostylu oraz potrzebą opisu złożoności języka jednostki, a zatem: od

---

10 Z. Klemensiewicz, *Jak charakteryzować język osobniczy?*, dz. cyt.

11 Zob. też: B. Witosz, *Język osobniczy/idiolekt i/a (?) styl indywidualny/idiostyl*, dz. cyt.

poszukiwania alternatywnych terminów (*subidiostyl*¹²; *subidiolekt*¹³), pomysłu łączenia idiolektu i idiostylu w jeden koncept (*idiolektostyl*¹⁴), wreszcie od wspomnianego już kwestionowania zasadności tego typu dystynkcji terminologicznych.

4. Z koncepcją idiolektu (oraz idiostylów) ściśle wiąże się sprawa repertuaru zjawisk, które wchodzi w jego skład, a tym samym stanowią przedmiot opisu. W propozycji Klemensiewicza charakterystyka języka osobniczego miała obejmować fonetykę, słowotwórstwo, fleksję, składnię i słownik. Ta wąska formuła, choć klasyczna i do dziś stanowiąca trzon wszystkich prac poświęconych językowi jednostki, nie jest jednak wystarczająca przy ujmowaniu idiolektu jako kompetencji językowej i komunikacyjnej. W naszych tekstach o charakterze teoretycznym, w tematach cyklicznych konferencji, a przede wszystkim w powstających wciąż studiach materiałowych ujawnia się szersze traktowanie tego obiektu badań. Nasz dorobek publikacyjny poza opisami słownictwa¹⁵ (i słowników¹⁶) pisarzy oraz różnych aspektów idiolektalnej gramatyki (przede wszystkim słowotwórstwa¹⁷ i składni¹⁸) obejmuje również prace poświęcone zagadnieniom organizacji wypowiedzi i pragmatyki: charakterystyce tropów¹⁹, stylizacjom²⁰, problemom metajęzyka i metatekstu²¹, sposobom wyrażania struktury tematyczno-rematycznej²², zagadnieniu gatunków²³ i świadomości genologicznej²⁴, aktów mowy²⁵, a także ważnym kategoriom łączącym różne poziomy języka i wypowiedzi, takim jak komizm językowy²⁶.

---

12 Jest to termin Stanisława Gajdy (zob. tenże, *O pojęciu idiostylu*, dz. cyt.).

13 Taki termin, odnoszący się do języka konkretnych tekstów, zaproponował Jakub Bobrowski w pracy *Archaizmy leksykalne jako ewokanty dawności kulturowej i językowej w idiolektie pisarskim Stanisława Wyspiańskiego. Analiza semantyczna i stylistyczno-funkcjonalna*, Kraków 2015, s. 17-21).

14 Zob. A. Kudra, dz. cyt.

15 Zob. np. T. Korpysz, „Chrześcijanin” w pismach Cypriana Norwida, w: *Norwid a chrześcijaństwo*, red. J. Fert, P. Chlebowski, Lublin 2002, s. 371-402

16 Zob. np. tenże, *Słowniki języka autorów jako typ opracowań leksykograficznych*, „Poradnik Językowy” 2010, z. 4, s. 51-71.

17 Zob. np. tenże, *O funkcjach zdrobnień z sufiksem „-ik”, -yk” w pismach Cypriana Norwida*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, dz. cyt., s. 309-333.

18 Zob. np. A. Kozłowska, *Kilka uwag o archaicznym elementach składniowych w tekstach Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 2011, t. 29, s. 99-117 [wersja zmieniona przedrukowana w: *Norwid wobec historii*, red. E. Chlebowska, Ł. Niewczas, Lublin 2014, s. 237-256].

19 Zob. np. T. Korpysz, *Definicje poetyckie Norwida*, Lublin 2009.

20 Zob. np. A. Kozłowska, *Język poetycki Karola Wojtyły wobec tradycji romantyków*, w: *Jan Paweł II w trosce o słowo i prawdę*, red. S. Mikołajczak, M. Wrześniewska-Pietrzak, Poznań 2011, s. 293-307.

21 Zob. np. T. Korpysz, *Komizm metajęzykowy i metatekstowy w pismach Cypriana Norwida. Uwagi wstępne*, w: *Język pisarzy: problemy metajęzyka i metatekstu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2015, s. 91-106.

22 Zob. np. A. Kozłowska, *Grafia Cypriana Norwida jako sygnał struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzenia*, w: *Język pisarzy: środki artystycznego wyrazu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2019, s. 101-125.

23 Zob. np. T. Korpysz, J. Puzynina, „Psalmy” w twórczości Cypriana Norwida, w: *Księga psalmów. Modlitwa – przykład – inspiracja*, red. P. Mitzner, Warszawa 2007, s. 161-175.

24 Zob. np. A. Kozłowska, *Norwid o listach*, w: *Norwid: listy, listy...*, red. Ł. Niewczas, Lublin 2017, s. 13-22.

25 Zob. np. tenże, *O jednym Norwidowskim akcie mowy*, w: „*Ojczyzna święta mowo! [...] Wiąże nas twoje słowo*” – polszczyzna w perspektywie diachronicznej, red. A. Strawieńska, Białystok 2020.

26 Zob. np. T. Korpysz, *Uwagi o komizmie językowym w listach Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 2014, t. 32, s. 83-98.

Oczywiście nie wszystkie elementy, które składają się na charakterystykę języka jednostki, wpisały się już do repertuaru rozważanych przez nas problemów. Samo wykroczenie poza tradycyjny schemat „słownik + gramatyka”, próba pozyskania dla opisu języka autora nowych terytoriów, które ujawniają się na drodze refleksji nad językiem ogólnym, wydaje się już jednak pewnym osiągnięciem – tym bardziej, że mamy nadzieję na poszerzenie tej problematyki w przyszłości, a do wspólnej wędrówki i odkrywania kolejnych komponentów idiolektu zaprosiliśmy i zapraszamy także – nie tylko przecież na czas konferencji – badaczy z innych ośrodków, dla których być może ten wspólny namysł okaże się inspiracją do dalszych poszukiwań.

5. Wszystkie elementy dostrzegane i opisywane w języku autora traktujemy jako wyraz jego sposobu postrzegania świata oraz systemu wartości. Przekonanie, że badanie języka pisarza ma prowadzić do odsłonięcia wizji świata danego twórcy, wyniesione z Pracowni Słownika Języka Norwida, do dziś funduje i scala wszystkie nasze działania. Z wymienianych przez Jadwigę Puzyninę czterech celów prac nad słownikami idiolektów i – ogólniej – nad ich opisami, a mianowicie: 1. pomoc w rozumieniu tekstów danego autora; 2. pomnażanie wiedzy o danym autorze, 3. dostarczanie wiedzy o języku danego autora oraz 4. przysparzanie cząstkowych danych wiedzy o kulturze i języku danej epoki²⁷, w naszych pracach uwydatniają się przede wszystkim trzy pierwsze, przy czym niepodobna je od siebie oddzielić: informacje o języku danego pisarza służą bowiem w naszym pojęciu sensownej interpretacji jego tekstów oraz – co nie mniej istotne – pozwalają poznać bliżej samego ich autora. Otwiera się tu fascynująca perspektywa: studia nad językiem osobniczym przeradzają się w rodzaj spotkania z mówiącym, który ukazuje się nam przez pryzmat swojego języka.

Rzecz jasna, tak zorientowane badania nie mogą się ograniczać do nawet najlepiej uporządkowanego katalogu cech obecnych w wypowiedziach pisarza. Dlatego, choć dane lingwistyczne i tekstowe, w tym tak lubiane przez idiolektologów informacje o frekwencji, zwykle stanowią punkt wyjścia naszych ustaleń, staramy się przede wszystkim ukazywać ich funkcje w idiolektcie/tekście i interpretować je jako środki wyrażające wizję świata danego autora czy – by odwołać się do zaproponowanego przez laty terminu – jego idiolektalny obraz świata²⁸. Dążąc do tego celu, wykorzystujemy, a niekiedy świadomie łączymy elementy wywodzące się z różnych tradycji, co komplikuje wszelkie deklaracje metodologiczne; gdyby jednak trzeba było wybrać jedno określenie charakteryzujące naszą orientację badawczą, najtrafniej opisywałby ją chyba epitet *hermeneutyczna*. O ważności problematyki rozumienia świadczą również nasze artykuły o

---

27 Zob. J. Puzynina, *Opis znaczenia w słowniku autora*, w: *O definicjach i definiowaniu*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1993, s. 209.

28 Zob. A. Kadyjewska, *Problematyka obrazu świata w badaniach języka pisarza (na przykładzie pism Cypriana Norwida)*, w: *Semantyka tekstu artystycznego*, red. A. Pajdzińska, R. Tokarski, Lublin 2001, s. 321-332.

charakterze interpretacyjnym, w których dane i narzędzia (nie tylko) lingwistyczne służą dotarciu do znaczeń zamierzonych przez autora (chęć zbliżenia się do sensu intencjonalnego, autorskiego, to również istotny element naszego badawczego *credo*), a niekiedy także do weryfikacji hipotez postawionych przez innych badaczy, najczęściej literaturoznawców²⁹.

6. Jako że obszar naszych dociekań stanowią teksty artystyczne, omawiana problematyka ma charakter *stricte* filologiczny i znajduje się na pograniczu językoznawstwa i wiedzy o literaturze. Idealna równowaga między celami, metodami i wymogami tych dwóch dyscyplin nie wydaje się możliwa, ale ich osiągnięcia mogą, a nawet powinny się wspierać. Nasze prace chyba dobrze odzwierciedlają tę ideę i bliski nam model interdyscyplinarności – rozważane problemy, sposób ich ujęcia i stosowane narzędzia analityczne mają charakter lingwistyczny, ale zarówno poprzez zaplecze lekturowe, jak i formułowane wnioski staramy się włączać także w dyskusje historyczno- i teoretycznoliterackie, nie tracąc z oczu nadrzędnego zadania, jakim jest konstruowanie jednej, wspólnej wiedzy o danym autorze.

Perspektywy badawcze

Przeгляд założeń i dotychczasowych kierunków naszych badań nad językiem pisarzy pozwala dostrzec także dwie ogólniejsze i wstępnie zarysowane idee, które wydają się warte rozwinięcia. Właśnie je chcielibyśmy na zakończenie wydobyć.

1. Chociaż głównym przedmiotem naszego zainteresowania jest artystyczna odmiana idiolektu (czyli idiostyle artystyczne poszczególnych autorów w omówionym już znaczeniu), coraz wyraźniej uświadamiamy sobie, że tego rodzaju badania to jedynie wycinek (choć może należałoby powiedzieć: centrum) większego obszaru, obejmującego studia nad idiolektami w ogóle. Obserwacja ta współgra z zauważalną w ostatnich latach tendencją do poszerzania kręgu bohaterów prac analitycznych o autorów tekstów piosenek, tekstów naukowych i popularnonaukowych, osoby parające się tzw. literaturą faktu, jak również tłumaczy, publicystów, kaznodziejów, polityków, tzw. celebrytów itp. twórcze językowo podmioty³⁰. Idiolekty – choć traktowane inaczej, jako poświadczenie stanu typowego, charakteryzującego całą grupę użytkowników języka, którą reprezentuje badana jednostka – stanowią również przedmiot zainteresowania historyków języka, dialektologów, badaczy języka grup społecznych (socjolektów), języka dzieci i innych biolektów oraz bilingwizmu i wielojęzyczności. Idiolektem interesują się także przedstawiciele tych nurtów

---

29 Zob. np. T. Korpysz, *Co mówi anioł? Na marginesie „Listu” Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 2009-2010 [właściwie: 2011], t. 27-28, s. 3-36; A. Kozłowska, „*Ta jedna rzecz*”. „*Wielkie słowa*” Cypriana Norwida – próba interpretacji, w: *Jedno dzieło – wiele interpretacji. Rozważania nad „Wielkimi słowami” Cypriana Norwida*, red. D. Pniewski, Toruń 2012, s. 23-41.

30 Dobrą ilustracją tej tendencji może być tom *Idiolekty w różnych sferach komunikacji*, red. A. Żurek, Wrocław 2011.

lingwistycznych, które deklarują wprawdzie dążenie do uchwycenia właściwości języka ogólnego, ale jego analizę rozpoczynają od obserwacji własnego poczucia językowego, a mianowicie przedstawiciele generatywizmu oraz semantyki introspekcyjnej.

Uwzględniając wielość i różnorodność studiów nad idiolektami, proponujemy wyodrębnienie opisującej je subdyscypliny, którą nazywamy idiolektologią. W rzeczywistości istnieje ona już od dawna i może się poszczycić zarówno ogromnym dorobkiem materiałowym, jak i oryginalnym zestawem zagadnień badawczych oraz własną tradycją terminologiczną i metodologiczną. Właśnie swoistość problemów i metod stanowi ważny argument na rzecz uznania idiolektologii nie tylko za obszar badawczy, lecz także za dyscyplinę naukową, którą od innych działów językoznawstwa odróżnia i przedmiot opisu, i sposób traktowania materiału, i – co najważniejsze – sama koncepcja języka. Niezależnie od przyjmowanego paradygmatu badawczego idiolektologia zawsze akcentuje bowiem jego indywidualny aspekt, tak często marginalizowany czy wręcz pomijany we współczesnych badaniach lingwistycznych.

2. Przyjęcie omówionych dotychczas założeń i koncepcji pociąga za sobą także przesunięcie akcentów w spojrzeniu na relację: język ogólny–idiolekty. W dużym uproszczeniu można powiedzieć, że współczesna lingwistyka jest rozpięta między dwoma przeciwstawnymi przekonaniem, które zgodnie przeciwstawiają sobie język zbiorowości i język jednostki. Idea chronologicznie starsza, obecna u młodogramatyków i psychologów, powracająca w obrębie niektórych nurtów kognitywizmu, podkreśla prymarny charakter idiolektów, które mają pewną część wspólną, umożliwiającą porozumiewanie się członkom danej wspólnoty językowej. Z kolei wedle dominującego dziś poglądu de Saussure’a język ma przede wszystkim charakter społeczny i znajduje się „poza jednostką, która sama nie może ani go stworzyć, ani zmodyfikować”³¹; idiolekt można więc rozpatrywać tylko jako jednostkowy wariant (czy raczej odwzorowanie) ponadjednostkowego systemu, jego „egzemplarz” zdeponowany w umyśle mówiącego. W obu koncepcjach zakłada się, że jeden z członów pary – albo język ogólny, albo idiolekt – ma charakter prymarny i podstawowy, a druga z nich – wtórny i tym samym drugorzędny. Tymczasem w proponowanym przez nas ujęciu oba one stanowią zjawiska komplementarne, dwa nierozłączne tryby istnienia języka czy też dwa jego oblicza.

We współczesnym językoznawstwie mimo dość dużego zainteresowania językiem autorów częściej reprezentowana jest chyba postawa deprecjonująca rolę idiolektu i właśnie chęć uwypuklenia i dowartościowania nieco zapomnianego indywidualnego oblicza języka stanowi – obok potrzeby ukazania spójności badań nad idiolektami i ich miejsca w obrębie lingwistyki – jeden

---

31 F. de Saussure, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, przekład K. Kasprzyk, wstęp i przypisy K. Polański, Warszawa 2002, s. 42.

z głównych powodów, dla których zasadne wydaje nam się mówienie o idiolektologii. Na proponowanej zmianie optyki może jednak „zyskać” także język ogólny, niesłusznie postrzegany albo jako byt realnie istniejący, determinujący jednostkę (a w porządku metodologicznym – jedyny słuszny obiekt opisu lingwistycznego), albo też jako abstrakcja, której nie odpowiada żaden element empiryczny. A przecież to, co nazywamy np. polszczyzną, istnieje i w wymiarze społecznym, i indywidualnym – jednoczy wszystkich użytkowników, z których każdy uczestniczy w tej wspólnocie na swój własny sposób.

Oczywiście nie sposób przewidzieć, czy przyszłość bielańskich badań nad językiem pisarzy przyniesie rozwinięcie wskazanych powyżej wątków. Polska idiolektologia ma przecież wiele potrzeb, tak teoretycznych, jak i materiałowych³², i zaspokojenie którejkolwiek z nich jest zadaniem zdecydowanie wartym podjęcia. Być może dalsze losy naszego – wciąż na razie bardzo nielicznego – zespołu potoczą się w jeszcze innym kierunku, a po drodze pojawią się kolejne, na razie niedostrzegalne problemy badawcze. Niezależnie od tego, z jakimi zagadnieniami przyjdzie nam się mierzyć, mamy nadzieję, że przybliżą nas one do wiedzy o „zdolności mówienia, specyficznym atrybucie człowieka”, a także o samym „podmiocie tego atrybutu: *homo loquens*”³³.

Bibliografia

- I. Bajerowa, *Badanie języka osobniczego jako metodologiczny problem historii języka ogólnego*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988, s. 7-14.
- J. Bobrowski, *Archaizmy leksykalne jako ewokanty dawności kulturowej i językowej w idiolekcie pisarskim Stanisława Wyspiańskiego. Analiza semantyczna i stylistyczno-funkcjonalna*, Kraków 2015.
- J. Bobrowski, *Badania nad językiem pisarzy w Polsce po 1989 roku – zarys problematyki*, „*Język Polski*” 2015, z. 1-2, s. 145-153.
- H. Borek, *Co możemy wiedzieć o języku osobniczym?*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988, s. 15-21.
- J. Brzeziński, *Zagadnienie badania języka i stylu pisarza (na materiale polskiej poezji sentymentalnej)*, „*Język Artystyczny*” 1986, t. 4, red. A. Wilkoń, s. 55-72.
- M. Bugajski, A. Wojciechowska, *Teoria językowego obrazu świata w badaniu idiolektu pisarza*, „*Poradnik Językowy*” 1996, z. 3, s. 17-25.
- W. Doroszewski, *Język. Myślenie. Działanie. Rozważania językoznawcy*, Warszawa 1982.

---

32 Niektóre z nich zostały wskazane w pracy: A. Kozłowska, *Polskie badania nad językiem pisarzy*, dz. cyt.

33 Por. W. Doroszewski, *Język. Myślenie. Działanie. Rozważania językoznawcy*, Warszawa 1982, s. 56.

- S. Gajda, *O pojęciu idiostylu*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988, s. 23-34.
- S. Gajda, *Styl indywidualny a współczesna stylistyka*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 7, t. 2, Warszawa 1988, s. 377-384.
- S. Gajda, *Styl jako humanistyczna struktura tekstu*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 6, t. 2, Warszawa 1983, s. 235-243.
- Z. Gosiewska, *Z historii badań nad językiem i stylem autorów (szkic informacyjny)*, „Poradnik Językowy” 1949, z. 4, s. 16-23.
- P. Fliciński, *Idiostyl pisarza jako problem badawczy stylistyki*, w: *Studia nad polszczyzną współczesną i historyczną. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*, red. J. Liberek, Poznań 2004, s. 95-108.
- Idiolekty w różnych sferach komunikacji*, red. A. Żurek, Wrocław 2011.
- A. Kadyjewska, *Problematyka obrazu świata w badaniach języka pisarza (na przykładzie pism Cypriana Norwida)*, w: *Semantyka tekstu artystycznego*, red. A. Pajdzińska, R. Tokarski, Lublin 2001, s. 321-332.
- A. Kadyjewska, T. Korpysz, J. Puzynina, *Chrześcijaństwo w pismach Cypriana Norwida*, Warszawa 2000.
- H. Karaś, *Badania nad językiem i stylem pisarzy na polonistyce warszawskiej w okresie powojennym*, w: *Zabawy pożyteczne prozą. Z przyjaciółstwa Andrzejowi K. Guzkowi uczynione i Jemu dedykowane*, red. naukowa E. Bem-Wiśniewska, Warszawa 2010, s. 28-52.
- Z. Klemensiewicz, *Charakteryzowanie języka osobniczego*, „Sprawozdania PAU” 1945, t. XLVI, s. 142-144.
- Z. Klemensiewicz, *Jak charakteryzować język osobniczy?*, „Zagadnienia Literackie” 1946, nr 1, s. 43-53 [przedruk w: tenże, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa 1961, s. 204-214].
- T. Korpysz, „Chrześcijanin” w pismach Cypriana Norwida, w: *Norwid a chrześcijaństwo*, red. J. Fert, P. Chlebowski, Lublin 2002, s. 371-402.
- T. Korpysz, *Co mówi anioł? Na marginesie „Listu” Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 2009-2010 [właściwie: 2011], t. 27-28, s. 3-36.
- T. Korpysz, *Definicje poetyckie Norwida*, Lublin 2009.
- T. Korpysz, *Komizm metajęzykowy i metatekstowy w pismach Cypriana Norwida. Uwagi wstępne*, w: *Język pisarzy: problemy metajęzyka i metatekstu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2015, s. 91-106.
- T. Korpysz, *O funkcjach zdrobnień z sufiksem „-ik”, -yk” w pismach Cypriana Norwida*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2011, s. 309-333.

- T. Korpysz, *Słowniki języka autorów jako typ opracowań leksykograficznych*, „Poradnik Językowy” 2010, z. 4. s. 51-71.
- T. Korpysz, *Uwagi o komizmie językowym w listach Cyprian Norwida*, „Studia Norwidiana 32, t. 2014, s. 83-98.
- T. Korpysz, J. Puzynina, „*Psalmy*” w twórczości Cypriana Norwida, w: *Księga psalmów. Modlitwa – przekład – inspiracja*, red. P. Mitzner, Warszawa 2007, s. 161-175.
- T. Korpysz, J. Puzynina, *Wolność i niewola w pismach Cypriana Norwida*, Warszawa 1998.
- T. Kostkiewiczowa, *Problemy całościowej charakterystyki stylu pisarza*, w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków 1976, s. 274-294.
- A. Kozłowska, *Grafia Cypriana Norwida jako sygnał struktury tematyczno-rematycznej wypowiedzenia*, w: *Język pisarzy: środki artystycznego wyrazu*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2019, s. 101-125.
- A. Kozłowska, *Idiolekt a czas*, w: *Czasoprzestrzeń. Badania interdyscyplinarne*, red. M. Saganiak, A. Kozłowska, D. Sulej, Warszawa 2020, s. 65-69.
- A. Kozłowska, *Język poetycki Karola Wojtyły wobec tradycji romantyków*, w: *Jan Paweł II w trosce o słowo i prawdę*, red. S. Mikołajczak, M. Wrześniewska-Pietrzak, Poznań 2011, s. 293-307.
- A. Kozłowska, *Kilka uwag o archaicznym elementach składniowych w tekstach Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 2011, t. 29, s. 99-117 [wersja zmieniona przedrukowana w: *Norwid wobec historii*, red. E. Chlebowska, Ł. Niewczas, Lublin 2014, s. 237-256].
- A. Kozłowska, *Miejsce badań nad idiolektem w obrębie językoznawstwa*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 2015, t. 30. *Pogranicza językoznawstwa polonistycznego. Prace dedykowane Profesorom Zygmuntowi Zagórskiemu i Karolowi Zierhofferowi dla uczczenia odnowienia doktoratów po pięćdziesięciu latach*, s. 71-83.
- A. Kozłowska, *Norwid o listach*, w: *Norwid: listy, listy...*, red. Ł. Niewczas, Lublin 2017, s. 13-22.
- A. Kozłowska, *O jednym Norwidowskim akcie mowy*, w: „*Ojczysta święta mowo! [...] Wiąże nas twoje słowo*” – polszczyzna w perspektywie diachronicznej, red. A. Strawińska, Białystok 2020.
- A. Kozłowska, *O stylistycznym zróżnicowaniu idiolektu (na przykładzie tekstów Karola Wojtyły – Jana Pawła II)*, w: *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*, red. U. Sokólska, Białystok 2011, s. 89-107.
- A. Kozłowska, *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji. O stylu artystycznym Karola Wojtyły*, Warszawa 2013.
- A. Kozłowska, *Polskie badania nad językiem pisarzy*, w: *Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie*, seria 13, t. 2.,

red. Z. Greń, Poznań 2018, s. 145-154.

A. Kozłowska, *Problemy z idiolektem*, w: *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009, s. 111-131.

A. Kozłowska, „*Ta jedna rzecz*”. „*Wielkie słowa*” Cypriana Norwida – próba interpretacji, w: *Jedno dzieło – wiele interpretacji. Rozważania nad „Wielkimi słowami” Cypriana Norwida*, red. D. Pniewski, Toruń 2012, s. 23-41.

A. Kozłowska, *Współczesna polska poezja w badaniach lingwistycznych. Osiągnięcia i postulaty*, w: *Współczesna polszczyzna w badaniach językoznawczych. Od leksyki do języka poezji*, red. P. Zbróg, Kielce 2010, s. 159-171.

A. Kozłowska, *Źródła w badaniach idiolektów*, „*Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*” 2018, z. XXIV, s. 191-203.

A. Kudra, *Idiolekt, idiosyl czy idiolektosyl?*, w: *Osoba i osobowość – czynniki je kształtujące. Materiały z konferencji 9-11 maja 2005 r.*, red. M. Pietrzak, Łódź 2006, s. 209-221.

B. Ligara, *Dwujęzyczność twórców literatury polskiej jako problem badawczy historii języka*, „*LingVaria*” 2011, nr 1, s. 165-178.

W. Machnicka, *Terminologiczno-metodologiczne dyskusje na temat idiolektu oraz idiosylu*, „*Conversatoria Linguistica*” 2010, t. 4, s. 121-135.

J. Puzynina, *Ironia jako element języka osobniczego*, w: *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988, s. 35-44.

J. Puzynina, *Opis znaczenia w słowniku autora*, w: *O definicjach i definiowaniu*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1993, s. 207-219.

F. de Saussure, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, przekład K. Kasprzyk, wstęp i przypisy K. Polański, Warszawa 2002.

S. Skorupka, *O metodach badań języka autorów*, „*Przegląd Humanistyczny*” 1973, nr 5, s. 33-45.

T. Skubalanka, *Jeszcze o stylu poetyckim, stylu dzieła literackiego i stylu indywidualnym*, w: *taż, O stylu poetyckim i innych stylach języka. Studia i szkice teoretyczne*, Lublin 1995, s. 185-205.

E. Sławkowa, *Język pisarza jako metodologiczny problem stylistyki*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, red. K. Maćkowiak, C. Piątkowski, współpraca J. Gorzelana, Zielona Góra 2009, s. 267-278.

E. Sławkowa, *Kierunki badań nad słownictwem pisarzy*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2011, s. 13-28.

E. Sławkowa, *O różnych sposobach językoznawczej refleksji nad językiem artystycznym*, w: *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009, s. 25-44.

B. Witosz, *Język osobniczy/idiolekt i/a (?) styl indywidualny/idiosyl*, w: *taż, Dyskurs a stylistyka*,

Katowice 2009, s. 249-255.

B. Witosz, *Lingwistyczna koncepcja idiolektów a problem tożsamości*, w: *Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2004, s. 128-143.

B. Witosz, *Stylistyka dyskursu – nowe horyzonty badań nad stylem autora*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, red. K. Maćkowiak, C. Piątkowski, współpraca J. Gorzelana, Zielona Góra 2009, s. 312-320;

A. Wojciechowska, *Magdaleny z Kossaków Samozwaniec widzenie świata*, Warszawa 2000.

M. Wojtak, *Felietonista indywidualista, czyli o idiolekcie gatunkowo sprofilowanym*, w: *Język i styl twórcy w kręgu badań współczesnej humanistyki*, red. K. Maćkowiak, C. Piątkowski, współpraca J. Gorzelana, Zielona Góra 2009, s. 321-332.

M. Wojtak, *Możliwości wykorzystania pojęć i metod socjolingwistyki w opisie idiolektów postaci literackich*, w: *Język. Doświadczenie a teoria*, red. J. Sierociuk, Lublin 1987, s. 103-111.